

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ
Сумська філія
Кафедра гуманітарних дисциплін

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ
навчальної дисципліни «ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА»
обов'язкових компонент освітньої програми
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

081 Право (право)

за темою – «Актуальні морально-правові проблеми сучасного
суспільства»

Суми 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 року № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою Сумської філії
ХНУВС
Протокол від 29.08.2023 року № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 року № 7

Розглянуто на засіданні кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії
ХНУВС Протокол від 29.08.2023 року № 2

Розробник:

Доцент кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського
національного університету внутрішніх справ, кандидат педагогічних наук,
доцент **Тетяна БІЛОУС**

Рецензенти:

Професор кафедри психології та педагогіки Харківського національного
університету внутрішніх справ, доктор психологічних наук, доцент **Наталія**
МІЛОРАДОВА

Старший викладач кафедри психології, політології та соціокультурних
технологій Сумського державного університету, кандидат психологічних
наук, доцент **Наталія ТЕСЛИК**

Тема №3. Актуальні морально-правові проблеми сучасного суспільства.

План лекції

1. Моральні цінності в сучасному світі.
2. Основні цінності сучасної демократії.
3. Моральні вимоги.
4. Моральний ідеал.
5. Особові форми вираження моральної вимоги.
6. Біоетика як новий погляд на морально-правові проблеми сучасності.

Література:

Основна

1. Кацавець Р. С. Професійна етика юриста: навч. посіб. 2-е вид., доповнене. Київ: Алерта, 2022. 246 с. URL: <https://alerta.kiev.ua/pravo/829-kacavec-r-s-profesijna-etika-yurista.html>
2. Лозовой В.О., Петришин О.В. Професійна етика юриста. Харків: Право, 2004. 176 с. URL: <https://www.google.com/url?sa=i&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=0CDUQw7AJahcKEwiQhISPy4yBAxUAAAAAHQAAAAAQAw&url=https%3A%2F%2Ftomorrowlawyer.org%2Fwp-content%2Fuploads%2F2017%2F05%2FLozovoi.pdf&psig=AOvVaw3VLF9XMlaLlg0vP5SzMenJ&ust=1693766772434379&opi=89978449>
3. Мовчан В.С. Етика: навч. посіб. 3-тє вид., випр. і доп. Київ: Знання, 2007. 412 с URL: <https://studfile.net/preview/5433497/>
4. Тофтул М.Г. Етика: Підручник. Житомир: Видавництво ЖДУ ім. І.Франка, 2011. 448 с. URL: <http://pe.ptngu.com/04.html>
5. Василевська Т.Е. Етика в публічній службі: підручник. Київ : НАДУ, 2018. 256 с. URL: <https://www.google.com/url?sa=i&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=0CAIQw7AJahcKEwiggeqKyJWAAxUAAAHQAAAAAQAw&url=https%3A%2F%2Fktpu.kpi.ua%2Fwp-content%2Fuploads%2F2014%2F02%2Fetika-derzhavnogo-sluzhbovtstva.pdf&psig=AOvVaw1XfoIzfNkAg9wLM35rXRPI&ust=1689677143493521&opi=89978449>

Додаткова

1. Білоус Т. Л. Професійний саморозвиток і самовиховання майбутніх фахівців як складові сучасного освітнього процесу в умовах воєнного стану. *Інноваційна педагогіка*. Одеса: видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 61. Т. 1. С. 93-97. URL: <http://www.innovpedagogy.od.ua/vip61>
2. Білоус Т.Л., Мартиненко А.В. Характеристика правових почуттів особистості перед законом. Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 4–5 лютого 2022 року). Київ : ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2022. С. 156-159.

URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fp2rLRMAAAAJ&citation_for_view=fp2rLRMAAAAJ:ZeXyd9-uunAC

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб від 23.07.1996р. документ 995_788. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_788#Text
2. Декларація принципів толерантності: затв. резолюцією 5.61 Генеральної конференції ЮНЕСКО від 16.11.1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_503.
3. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>.
4. Про захист суспільної моралі: Закон України від 20.11.2003 № 1296-IV. Дата оновлення: 09.12.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15>.
5. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

Текст лекції

1. Моральні цінності в сучасному світі

У житті людини моральні цінності відіграють дуже важливу роль. Це пояснюється тим, що повноцінний моральний вибір, твердість моральних позицій особистості, здатність «вийти» за межі безпосередньої необхідності передбачають наявність загальної основи для самоствердження людини як творчої особистості. Такою основою виступають цінності, що виражають моральну орієнтованість і ціннісний сенс поведінки людини.

Треба зауважити, що поняття «цінність» функціонує у філософській, психологічній науках і в його основу покладено наявність у певних предметах, явищах, довколишній природі ознак і властивостей, які відображають їхню значущість для людини чи суспільства, тобто якість чи властивість предметів, явищ та ін., котрі становлять актуальну потребу особистості.

Цінності набувають соціального сенсу, реалізуються і справляють вплив на свідомість і поведінку особистості лише в тому разі, якщо вони глибоко усвідомлюються і сприймаються особистістю як ціннісні орієнтації в світі людських потреб і, передусім, моральних.

Цінності виступають своєрідним «локатором», спрямованим у певному ракурсі для знаходження ціннісного сенсу в моральному виборі. В будь-якому суспільстві потреба й можливість формулювати цінності є зовсім не простою справою. Кожна конкретна моральна цінність у вигляді норми чи поняття має тривалу й складну історію свого виникнення та розвитку. Тому

за кожним вираженням цінності – нормою, оцінкою, ідеалом – слід шукати об'єктивний ціннісний зміст моральної вимоги, яка й виступає підґрунтям ціннісної орієнтації.

Будучи елементом моральної свідомості, ціннісні орієнтації крізь призму суб'єктивного, особистісного сприйняття відображають не тільки корінні інтереси та основні цінності людського буття, а й формулюють більш чи менш чіткі поняття сучасної людини про сенс життя, про людяність, про співчутливість та ін. Та оскільки в суспільстві люди не в однаковій мірі сприймають поширені й усталені цінності, то нерідко вони формують свої власні цінності, які можуть існувати або як «ідеальна» категорія, породжуючи суперечність між свідомістю й практичною поведінкою, або мають спрощений характер, що не виходить за межі буденних уявлень і, будучи, як правило, в таких випадках недосить стійкими, вступають у нерозв'язні суперечності з суспільними нормами й цінностями.

Ставлення до цінностей є свідомим. Обираючи вищі цінності, і діючи у відповідності з ними, людина утверджує свідоме ставлення до норм і принципів моралі, духовну цінність і дієвість своїх мотивів, цілісність своєї моральної свідомості.

Цінності (цінності справжнього, високого мистецтва, цінності історії й культури) визначають сенс існування людини, творять і відроджують її.

У найзагальнішому плані, можна виділити два види цінностей:

- цінності, сенс яких визначається наявними потребами та інтересами людини/цінності, які обслуговують самоствердження людської особистості;
- цінності, які надають смисл існуванню самої людини/цінності, які творять і відроджують людину в певній принципово новій якості (вищі цінності, культурні, смисложиттєві, самоцінності та ін.).

Моральні цінності – моральні зразки, поняття, вимоги, що дають можливість людині оцінювати життя та орієнтуватися в ньому.

Здається, що люди забувають про те, що все найкраще в житті – безкоштовне. Друзі, сім'я, щастя, любов, посмішки – все це ми отримуємо зовсім безкоштовно!

Сучасні люди цінують зовсім не це, для більшості не є важливим те, що ти відчуваєш, чого ти бажаєш, чого ти досягнув або чого прагнеш досягнути. Їх цікавить хіба що, бренд твого одягу, модель телефону, марка машини і тому подібне. Нікому не важливий твій внутрішній світ, всім головне, щоб ти дорого одягався, гарно жартував і не застрявав у дверному прорізі. Мало хто розуміє, що дивлячись на людину або спілкуючись з нею ми бачимо тільки

обгортку, ми знаємо її ім'я, але не знаємо її історію, жахливо те, що нам цього достатньо.

Людство збідніло, навіть якщо не дивитись на матеріальні блага деяких людей. Світ засіює меркантильність, жадібність та дріб'язковість.

Всі вище перераховані факти є жахливою проблемою нашого сучасного світу. Змінюється світ, змінюються переконання, змінюється ментальність, змінюються люди. І мабуть, це явище є неповоротним. Це своєрідна деградація людства. З одного боку – ми розуміємо, що жити не враховуючи моральних принципів не можна, але з іншого боку мораль набуває присмаку чогось набридлого.

Порядна людина повинна звертати увагу на вимоги морального, але ми бачимо на скільки краще живеться тим, хто може переступити через ці вимоги. А про яку моральність може йтися, коли людині нічого їсти. Мабуть, моральні турботи – це привілей, хто вже має досить гарний достаток.

Можливо, мораль виявляється в тому, щоб за отримати достаток і цим же звільнити себе і своїх близьких від різного роду переживань по відношенню до цього.

Жахливо те, що словосполучення «двадцять перше століття» викликає у нас такі асоціації, як криза, технічний прогрес, революції, акції протесту, знецінення людських цінностей. Якщо криза, технічний прогрес, революції, акції протесту, відбуваються за участі людини, то знецінення людських цінностей відбувається завдяки пасивності та бездіяльності людей. Те що люди втрачають систему своїх моральних принципів, на мою думку є наслідком втрати свого духовного рівня, втрати духовного світу. Люди не співпереживають один за одного, кожен бажає працювати тільки на своє власне благо, а не на благо, наприклад, свого міста, чи, наприклад, що ще глобальніше, своєї рідної батьківщини. В кожного свої проблеми і кожен старається вирішити їх будь-якими способами.

Важливою проблемою втому, що людство все більше і більше втрачає свої моральні цінності, на мою думку, є ще і те, що зараз наша держава переживає не найкращі часи. Масове безробіття та криза – це те, що зараз ми чуємо і обговорюємо найчастіше. Люди завжди поспішають, багато хто нелегко працює, щоб хоч якось прожити.

Звичайно, не можна ставити матеріальне вище над моральним і навпаки. Мабуть це і є серйозною проблемою з якою ми зустрічаємося дуже і дуже часто. Але дехто може і не вбачати в цьому якоїсь проблеми зовсім і ставить на перше місце матеріальні блага, а ще комусь може бути важливим моральне начало. Я вважаю, що в цій проблемі потрібно знайти, так би мовити, «золоту середину» всього цього. Адже хіба ж можна бути

задоволеним своїм життям спираючись на те, що ти високо моральна людина, а при цьому жити у злиднях.

Цінності – значимість певних реалій дійсності з точки зору потреб людини і суспільства. Цінності не стільки задовольняють потреби людини, скільки обслуговують самоствердження людської особистості. Питання вибору моральних цінностей пов'язане з прагненням кожної людини знайти світоглядне підґрунтя, те, заради чого варто жити, те, що могло б бути мірилом вчинків.

Цінності – це не просто зразки поведінки й світогляду, а зразки, взяті «у чистому вигляді», виокремлені як самостійне явище, та до того ж високо оцінені і визнані як орієнтир.

«Добро», «гідність», «любов», «справедливість» та ін. – це цінності, причому цінності вищого рівня.

Можливі й інші, більш прикладні, цінності: «вічливість», «точність», «працьовитість», «ретельність».

2. Основні цінності сучасної демократії

Цінності – це загальні ідеї, які допомагають людям відрізнити добро від зла, бажане від небажаного і формувати на цій основі суспільні орієнтири та принципи поведінки. Сама демократія в сучасному світі є важливою і загальновизнаною цінністю. Але вона утверджується і набирає справжньої сили лише за умови, що люди усвідомлюють, за що вони її цінують, чого хочуть досягти з її допомогою і що захистити. Ці основоположні риси демократії перетворили її на соціальну цінність в уяві людей і можуть бути охарактеризовані як демократичні цінності.

Демократичні цінності – це уособлення значущості демократії, привабливості її для більшості людей, те, заради чого демократію варто захищати, завдяки чому вона здобуває нових прихильників в усьому світі. Отже, мова йде про специфічні непересічні цінності демократії, які характеризують людське існування в усій його повноті й багатоманітності.

Громадянство і громадянськість. Ядро демократії становлять громадянство і громадянськість. Вони означають належність людини до держави, політико-юридичний зв'язок із її структурами, але передусім розвиненість соціальної свідомості й індивідуальної гідності, спроможність людини усвідомлювати власні інтереси і захищати їх зі знанням справи та з урахуванням інтересів усього суспільства.

Громадянин, його життя і здоров'я, гідність і чесність – найголовніше для демократії. Сила суспільства і його міць складаються саме з освічених і організованих громадян, які шанують силу спільного існування, спільного рішення і відповідної дії. Громадянство як суспільна роль і громадянськість

як сукупність рис, суспільних якостей виконувача цієї ролі уособлює саме дійовий, активний характер соціального буття людини, намагання її бути в центрі важливих подій, що впливають на її життя, визначають її майбутнє.

По-справжньому демократичне громадянство виявляє себе в самоорганізації і самоврядуванні на всіх рівнях організації суспільства – в учнівському і студентському самоврядуванні, у профспілковому і правозахисному рухах, у діяльності різноманітних неурядових організацій, що становлять громадянське суспільство, тощо. У демократичному суспільстві людина є істотою вільною і сама визначає мету, сенс і ритм свого існування. Ніхто не може змусити вільного громадянина присвятити себе чомусь такому, що він вважає не вартим уваги, що не має для нього значення. Але така свобода самовизначення не означає, що громадянин може взагалі залишити напризволяще сферу суспільного життя. Ніхто не може замінити окремого громадянина у його громадянській активності. Демократія потребує свідомого й активного залучення громадян до суспільного життя, і без цього вона не може відбутися. Громадянство, розвинений громадянський стан є цінностями, бо вони підносять людину, цивілізують її, формують порядок, заснований на свободі й відповідальності.

Компетентність і відповідальність. Компетентність громадянина – це перш за все його політична культура, його знання про те, які існують способи відстоювання прав, свобод, захисту власних інтересів, це та цінність, яка забезпечує життєздатність і стійкість демократичного ладу. Готовність і бажання діяти передбачають відповідальність, усвідомлення обов'язку повною мірою відповідати за прийняті рішення і вчинені дії.

Компетентний громадянин мусить бути обізнаний в усіх тих справах, які можуть вимагати його безпосереднього втручання. Він повинен знати, за допомогою яких законів, механізмів і процедур можна вплинути на ті чи інші структури влади заради відстоювання власних інтересів, яким чином можна висловити свою прихильність до якогось факту суспільного життя або, навпаки, виявити своє обурення і протест. Підтримання компетентності – це постійне піклування про те, щоб бути поінформованим й освіченим, щоб нічого суттєвого і значущого не відбулося поза твоєю увагою. Компетентність громадянина – це також розуміння того, що споживацьке ставлення до надбань і цінностей демократії може призвести до їх втрати.

Свобода – це найвища соціальна цінність. Без неї демократія неможлива. Політична свобода – це перша й найважливіша умова демократії. Простір свободи – це своєрідний Всесвіт, у якому людина належить сама собі і може приймати будь-які рішення, які стосуються її. Це та сфера діяльності, в якій люди можуть вибирати те, що хочуть, не наражаючись на репресії. Питання,

однак, полягає в тому, наскільки великою є ця сфера, та чим і у який спосіб вона може бути обмежена.

Мінімально необхідне обмеження свободи громадянина, згідно з ідеологією лібералізму, визначається потребою захисту свободи іншого громадянина. У випадку порушення цих меж вступає в дію закон, який накладає обмеження і відновлює порушену свободу.

Упродовж багатьох століть первісна демократія була ефективним засобом соціальної адаптації, підтримання цілісності й життєздатності людських спільнот. І найчастіше вона досягала своєї мети шляхом обмеження свободи, підкорення окремих індивідів інтересам соціального цілого. Але згодом поступово виокремилася особистість, людина усвідомила значущість свого (і будь-якого іншого) «я». Свобода почала усвідомлюватися як ключова цінність, без якої всі інші втрачають сенс. Демократія справедливо може вважатися таким устроєм, за якого свобода людини найменш утиснена і може бути досягнута найлегшим шляхом. Але на варті свободи повинні стояти самі громадяни.

Конституція і конституціоналізм. Для того щоб визначити межі свободи й відповідальності, уникнути надмірних моральних претензій, повинна існувати якась «надлюдська» інстанція, яка не залежала б від чийхось особистих уявлень і уподобань, від чийшої окремої волі. Саме таку інстанцію уособлює закон і особливо конституція. Її призначення – чітко визначати принципи соціального співіснування людей у демократичному суспільстві. Непорушність конституційних засад дає змогу зробити соціальний порядок і соціальну свободу незалежними від того, хто стоїть на чолі держави або яка партія здобула більшість у парламенті.

Конституція не є констатацією існуючого становища, а є своєрідним проектом, дороговказом, на який орієнтуються законодавці та громадяни загалом. Разом з тим конституція є забезпеченням вільного життя індивідів. Вона покликана обмежувати владу уряду й охороняти право власності як основу вільного суспільства. Права і свободи людини є такою цінністю демократії, яка репрезентована в усіх її формах і процедурах. Саме для захисту і реалізації цієї цінності існує демократія. Демократія має сенс тільки з огляду на те, що людина виступає носієм певних невідчужуваних прав і свобод, навіть за умови, коли багато хто з громадян нехтує цими правами, зневажає їх. Конституційний правовий порядок є такою системою відносин, за якої всім надається найбільша з можливих свобод – свобода самодіяльності та самовизначення.

Свобода слова, вільні засоби масової інформації і громадська думка. Щоб громадянин міг реалізувати себе як головний агент демократичного

суспільства, необхідні певні чинники і умови, які також становлять основні цінності демократії. Це – свобода слова, контекст якої створюють вільні в своїх діях і захищені законом ЗМІ, котрі дають змогу громадянам бути посправжньому обізнаними зі станом справ у країні. Через ЗМІ людина може висловити своє судження стосовно тієї чи іншої суспільної проблеми, того чи іншого політичного явища, процесу, інституту чи діяча.

Громадська думка – це перш за все наслідок свободи слова. Адже спільне судження стає можливим тільки тоді, коли люди можуть вільно, не боячись покарання, виявляти своє істинне ставлення до тих чи інших подій, інституцій, процесів тощо. В умовах свободи висловлювання, наявності опозиції виникає так звана публічна сфера, або сфера відкритості, яку відомий німецький філософ і соціолог Ю. Габермас визначив як сферу «згуртованих у публіку приватних осіб». На певному етапі розвитку ліберальної демократії вони починають усвідомлювати себе супротивником, контрагентом державної влади й змушують її легітимізувати громадську думку, з часом – навіть піднести її до рангу інституції.

Отже, свобода слова, вільні ЗМІ – одна з найбільших цінностей демократії. Проте, як і будь-яка інша свобода, вона не може існувати без обмежень. ЗМІ повинні мати можливість казати усе, але не все безкарно. І тому суди повинні бути не тільки незалежними, а й демократичними та відповідальними.

Людська гідність. Гідність – це усвідомлення громадянином особистої значущості, власної людської місії, унікальності, самотності й невичерпності як частки його демократичного світогляду, що породжує певний громадянський обов'язок. Гідність – складова авторитету громадянина, його самоповаги й поваги до інших, породження й умова його свободи. По-справжньому гідною може бути тільки вільна людина. Гідність змушує людину діяти, ставати на заваді порушенням принципів і основ демократичного ладу, протидіяти будь-яким утискам свободи.

Тоталітарні режими більш за все не терплять саме цієї людської риси, відчуючи, що вона їх руйнує. Саме такі, стійкі та мужні, люди, які дозволяють розтоптати свою людську гідність, стають не тільки жертвами, але й ворогами таких режимів.

Гідність може існувати лише в контексті гідності інших людей. При цьому повага до іншого і його визнання ґрунтуються не на якихось утилітарних міркуваннях, а виключно на повазі до людини як такої, шануванні в ній людського, яке дозволяє смертним здійснювати безсмертні справи.

Моральна автономія. Гідність людини передбачає визнання й забезпечення її моральної автономії. Це означає, що людина здійснює своє самовизначення вільно і неупереджено, користуючись власним розумінням щастя і добра. Ніхто не має права пред'являти людині примусових моральних претензій, що суперечать її власному переконанню і совісті, її ідеологічним, релігійним або іншим вподобанням. Це сфера її вільного вибору.

Визнати за громадянами їхню моральну та практичну автономність означає забезпечити їм статус непідвладності. Саме цій меті слугує більшість зафіксованих в Конституції України прав і свобод. Отже, всі законодавчі акти, що ґрунтуються на економічній і політичній доцільності, повинні визнаватися правомірними лише тією мірою, якою вони не суперечать конституційному статусові непідвладності.

Приватність, невтручання в особисте життя. Сфера життєдіяльності, в якій людина має змогу визначати власне життя й існувати незалежно від інших, називається приватним (особистим) життям. Право на невтручання в приватне життя, усамітнення, збереження «таємниці» приватної сфери позначають англійським словом «privacy». Приватність передбачає гарантії невтручання інших (у тому числі держави) у справи, що не стосуються публічної діяльності людини, в приватну сферу, єдиним господарем якої є сама людина.

Приватність особистого життя, недоторканість особи – цінності, що органічно впливають із сутності демократії. Було б дивним, якби громадянин мав можливість брати участь у демократичному процесі, не маючи можливості самостійно керувати власним життям. У демократичній правовій державі закон боронить людину і коло її спілкування від стороннього інтересу (таємниця телефонних розмов, листування, заборона фотографувати без дозволу людини тощо).

Простір, який охоплюється приватним життям, визначається не тільки світоглядними і правовими чинниками. Важливе значення мають матеріальні умови, передусім такі, як житло та робота. Наприклад, спільне перебування декількох людей в одній кімнаті зменшує приватність. На приватне життя впливає характер виконуваної людиною роботи, наявність вільного часу, його наповнення та ін.

Громадянська асоціація. Ціннісні виміри демократії органічно включають в себе цінності громадянської асоціації. Демократизм ґрунтується на повазі до громадської думки, спільного рішення, громадського порядку і соціальної злагоди. Асоціативні (комунітарні) цінності становлять міцну етичну основу демократичного існування. Йдеться про солідарність, довіру,

взаємну підтримку, готовність спільно й узгоджено діяти для захисту соціальних інтересів тощо.

Солідарність і довіра покладені в основу ідеї «відкритого суспільства», в якому не існує штучних і невиправданих перешкод для вільного існування й самоствердження людини в будь-яких сферах соціальної діяльності. Відверта людина – одна з умов такого суспільства і демократії взагалі. Відвертість означає необхідну громадянську чесноту, умову демократичного порядку. Якщо громадяни не вміють відверто і публічно обговорювати спільні соціальні проблеми, вади й недоліки суспільних відносин, демократія стає примарною.

Соціальний порядок. Це універсальна цінність будь-якого суспільства. Більшість людей бажає жити в умовах упорядкованості, стабільності, безпеки. Специфіка соціального порядку в умовах демократії полягає в тому, що він досягається не за рахунок ліквідації розбіжностей і багатоманітності, властивих будь-якому соціальному організмові. Демократія – це постійно діючий, але впорядкований (законами, процедурами, громадянською зваженістю, обізнаністю і досвідом) конфлікт. В ній постійно жевріє конфлікт, іноді (зокрема під час виборів) набуваючи значних масштабів. Але від цього суспільство тільки виграє, оскільки проблеми принаймні не заганняються всередину і не набувають злості характеру. Культура конфлікту є важливим здобутком демократії.

3. Моральні вимоги. Моральна вимога – це найпростіший елемент моралі. Об'єктивною причиною появи моральних вимог була історична необхідність співжиття людей. Ними стали неписані норми, метою яких була гармонізація міжлюдських відносин, розвиток особистості, суспільний прогрес. До основних ознак моральних вимог відносять наступні:

- імперативність моральних вимог означає, що вони формулюються в наказовому способі, є категоричними і безумовними;
- всезагальність, тобто дія моральних вимог поширюється на всіх людей, незалежно від національної, расової та релігійної приналежності, а також соціального становища;
- всепроникність моральних вимог дозволяє давати моральну оцінку діям і вчинкам кожної людини;
- моральні норами є безособовими, оскільки вони не ґрунтуються на волі конкретного суб'єкта.

Моральні вимоги можуть бути сформульовані у формі моральних норм, моральних правил, моральних приписів, заповідей.

У структурі моральної свідомості виділяються рівні загальнообов'язкових моральних вимог, що відрізняються між собою різним ступенем складності регулятивної дії:

Норма – (не вбий, не вкради) – елементарна форма етичної вимоги, пряма вказівка з приводу поведінки, певний зразок поведінки, що відображає усталені правила людських відносин і співіснування. Моральні норми носять обов'язковий характер, визначають поведінку людей в певних типових повторюваних ситуаціях. Людина легко користується нормами, не замислюючись, і лише, коли моральна норма порушується – звертає на це увагу. Виділяють такі види норм:

Фундаментальні (первинні) норми моралі характеризуються найбільшим ступенем абстрагування, оскільки визначаються необхідністю збереження людської спільності. Вони входять в суспільну моральну свідомість у вигляді релігійних заповідей золотого правила моралі.

Порушення фундаментальних моральних норм призводить до деградації суспільства.

Норми даної історичної епохи конкретизують первинні норми відповідно до обставин місця і часу, тобто досягнутого рівня культури і географічного середовища. Поява цих норм завжди пов'язана з формуванням нового суспільного ідеалу (наприклад, ідеал гуманізму в епоху Відродження). В різні історичні епохи виникали норми, що сприяли утвердженню поваги до чужої приватної власності, до державних законів, до чоловіка і жінки.

Ситуативні (етикетні) норми є практичним втіленням моралі, що використовується в тій чи іншій конкретній ситуації. В різних культурах етикетні норми носять різний характер, але в кожній культурі вони вимагають конкретних дій і поведінки, забороняючи інші. Творцями цих норм є люди, що користуються найбільшим авторитетом і впливом в даній спільноті.

Моральна (етична) якість – (мужність, милосердя) – вимога до душевного складу особи, а не лише поведінки. Вироблена моральна якість допускає виконання багатьох норм і вміння підібрати норми для конкретної ситуації.

Моральний принцип – (колективізм, патріотизм, альтруїзм, гуманізм, егоїзм, індивідуалізм) – вимога, сформульована в понятійній формі. Моральні принципи мають раціональне, а іноді і теоретичне обґрунтування. Принцип – ідея, що цементує норми і якості в специфічну цілісність. Сама принциповість вважається позитивною моральною якістю, проте значення кожного принципу не є безумовним.

Якщо моральні норми стосуються певних аспектів людської поведінки, діяльності, відносин, то принципи характеризують цілісну лінію поведінки людини, стають елементами її морального характеру.

Моральним принципам не властива категоричність, дотримуватись їх людина може лише за власним вибором.

Принцип отримує обґрунтування за допомогою вищого рівня моральної свідомості – ідеалу.

4. Моральний ідеал. Моральний ідеал – стратегічна мета морального розвитку, що виступає як вимога. Ідеал має духовний характер, це уявлення про ідеальний належний стан речей, який не дається ззовні, а породжується з духовної структури особи. У часі ідеал розвивається за змістом і розвиває особу, яка до нього прагне. Якщо суспільний ідеал полягає у досягненні досконалості між людьми або такої організації суспільства, що забезпечить цю досконалість, то індивідуальний ідеал – це зразок моральної особистості.

Вчення про моральний ідеал поділяють на:

- гедоністичні вчення (вищою цінністю і сенсом життя людини є задоволення, тому всі обов'язки людини повинні бути підпорядковані бажанню отримати задоволення);
- утилітаристські (прагматичні) вчення (морально цінним є те, що служить певній меті, а людина повинна вчиняти корисні дії і прагнути до успіху);
- перфекціоністські вчення (вищою цінністю є досконалість і кожен повинен удосконалюватись в прагненні наблизитись до ідеалу);
- гуманістичні вчення (вищою моральною цінністю є людина і обов'язком кожного є сприяння благу).

Вищі моральні цінності – (добро, свобода, сенс життя, щастя) – поняття, що мають регулятивний характер, організовують моральне життя загалом; ідеї, що роблять моральну поведінку можливою.

Моральні норма, принцип, оцінка, ідеал, ціннісна орієнтація, моральні якості особистості – це і є моральні цінності, або цінності моральної свідомості. Поряд з ними у моральній свідомості існує система понять, що відображають більш високий рівень цінностей моралі взагалі і моральної свідомості зокрема. Це поняття добра і зла, справедливості і блага, сенсу життя і щастя, обов'язку і совісті, гідності і честі, любові і дружби, відповідальності тощо. Вони називаються вищими, оскільки забезпечують моральну саморегуляцію поведінки і діяльності.

Моральні цінності характеризуються такими властивостями як об'єктивність, трансцендентність, всезагальність, єдність, одиничність, ієрархічність, інтенціональність.

Питання об'єктивності і абсолютності моральних цінностей є одним з найбільш дискусійних і складних. Очевидно, що твердження про об'єктивність моральних цінностей не заперечує існування суб'єктивних моральних цінностей.

На чому ж базується твердження про об'єктивність моральних цінностей? На захист цієї тези можна навести факт певної єдності в наших моральних оцінках, теоріях, дискусіях. Оцінки, ідеї про одну й ту ж моральну цінність, без сумніву є суб'єктивними, можуть бути різними, але ми завжди знаємо, хоча б частково, що оцінюється, що відображається в ідеях, про що йде суперечка, ми можемо один одного зрозуміти.

Підтвердженням об'єктивності і трансцендентності моралі є наявність загальнолюдських моральних цінностей.

Характерною рисою моральної цінності як об'єктивної якості є також те, що вона за своєю природою постає особливою якістю. Моральна цінність безпосередньо не проявляється в фізичному просторі і часі, вона не є первинною якістю, не відчувається окремими органами чуттів. Її відображення свідомістю носить більш складний характер і реалізується через сприйняття, інтуїцію, світогляд.

Наступна важлива особливість моральних цінностей полягає в тому, що вони можуть бути позитивними або негативними, але вони не можуть одночасно характеризуватись двома протилежними якостями, що характерно для реальних окремих об'єктів і суб'єктів. Іншими словами, моральні цінності не містять в собі протилежних якостей, тобто якостей добра і зла одночасно.

Цінності не лише об'єктивні, але й трансцендентні. Поняття «трансцендентне» є багатозначним. В схоластичній філософії «трансцендентне» означає те, що виходило за межі чуттєвого досвіду. Для середньовічної філософії «трансцендентне» було і божественне, ангельське буття, і диявольське, демонічне буття. З сучасної точки зору «трансцендентне» – це те, що існує незалежно від простору і часу як форм буття матерії. Всяке трансцендентне за визначенням є надприродним, якщо природу пов'язувати з матеріальним буттям.

Про трансцендентну «надприродність» свідчать наступні аргументи:

Моральні цінності не є звичайними природними якостями;

Моральні цінності не є повністю продуктом соціальної творчості самої людини, наприклад його суспільного договору.

Мораль не формується повністю політикою або правом, як вважали Т. Гоббс і Дж. Локк. Не можна за договором чи законами любити або бути справедливими.

З трансцендентністю моральних цінностей пов'язана наступна їх характеристика – всезагальність. Моральні цінності всезагальні в тому сенсі, що з ними інтенціонально пов'язане все реальне, будь-яка форма і вид буття. Це не означає, що будь-яка річ – це сукупність усіх моральних цінностей, це означає лише, що будь-яка річ, предмет чи суб'єкт мають відношення до добра чи зла в тій чи іншій мірі.

Єдність або цілісність моральних цінностей означає, що всі їх елементи знаходяться в органічному взаємозв'язку.

Одиничність моральних цінностей означає їх унікальність. Моральні цінності не можна звести до інших цінностей і феноменів. Наприклад, мораль як світ цінностей не можна звести ні до економіки, ні до політики, ні до релігії чи психології, вона, включаючи і кожен окрему її цінність, характеризується певною самобутністю, автономією.

Сукупність моральних цінностей утворює особливий світ зі своєю структурою, де можна виділити певне «ціннісне ядро» або «ціннісний центр» і певну ієрархію конкретних цінностей: фундаментальні моральні цінності – базові моральні цінності – головні системні моральні цінності – предметні моральні цінності.

Як показує аксіологічний аналіз моралі, її фундаментальними цінностями добра є буття, єдність і одиничність, взяті саме як цінності. Ці моральні цінності рівні одна одній за своїм ціннісним змістом, і в тому сенсі вони автономні, не зводяться одна до одної і незамінні одна одною.

Ці цінності визначаються як фундаментальні, оскільки лежать в основі всієї системи моральних цінностей.

Базовими моральними цінностями в неживій природі є природність, благо, софійність, в живій природі – життя, індивідуальність, органічність, в соціальній природі – життя, особистість, соборність.

Системні суспільні моральні цінності визначаються сферою людської життєдіяльності, в якій вони функціонують. Для економіки – це благо, господарність, справедливість, для політики – мир, свобода, солідарність, для права – легальність, гідність, рівність. В духовній сфері існує своя система цінностей як синтез моральних цінностей релігії, мистецтва, науки та інших духовних інститутів.

их цінностей означає їх спрямованість на Ранг моральних цінностей визначається такими критеріями:

та моральна цінність є вищою за рангом, яка характеризує більш повну реалізацію, можливу чи дійсну, буття єдності і одиничності;

та моральна цінність є вищою за рангом, яка більш повно відповідає інтересам буття, одиничності і єдності.

Інтенціональність моральнпредмет і на суб'єкт. Пізнання моральних цінностей неможливе без пізнання самої природи, суспільства і людини.

У вищеописаній системі верхні рівні моральної свідомості (цінності, ідеали) визначають зміст і сенс простих форм моральної вимоги.

5. Особові форми вираження моральної вимоги.

До особових (суб'єктних) форм вираження моральних вимог належать поняття обов'язку, відповідальності, сорому, гордості, честі, гідності, совісті та ін. По суті вони формують понятійну структуру моральної свідомості.

Обов'язок – поняття, що виражає імперативність моралі, її наказовий характер. Формально головний обов'язок – це обов'язок робити добро.

Совість – поняття, що позначає внутрішнє переживання особою моральної вимоги, «інобуття обов'язку». Совість є контрольно-імперативним механізмом моралі, тобто:

- оцінює (контролює) ступінь відповідності нашої моральної поведінки, нашим же етичним переконанням;
- спонукає до дій, спрямованих на реалізацію власних моральних переконань. Розвинена совість ставить такі вимоги (імперативи), до виконання яких жоден обов'язок змусити не може (наприклад, вчинити подвиг).

Обов'язок – це моральна норма в її зовнішньому (хоч і засвоєному собою), суспільному історично визначеному, диференційованому (обов'язок сина, патріотичний обов'язок, професійний обов'язок) раціонально мотивованому прояві. Совість – це ті ж моральні вимоги, але внутрішні особисті, незмінні і об'єктивні, універсальні і невмотивовані.

Обов'язок і совість визначають моральну цінність особи, що фіксується поняттями честь і гідність.

Чесць – поняття для позначення морального (етичного) статусу особи як представника соціальної групи (військова, професійна, дівоча та ін.). честь отримується шляхом дотримання належної для цієї групи поведінки, виражає моральний зв'язок індивіда з цією групою. Честь формується в результаті суспільної оцінки заслуг людини, її суспільного визнання. Негативна реакція громадськості може спричинити втрату честі.

Гідність – поняття для позначення етичної (моральної) самоцінності особи, ступеня її відповідності власному призначенню. Людина від народження належить до людства і вже володіє гідністю. На відміну від честі, володіння якою залежить від суспільного визнання, гідність заснована на внутрішньому відчутті самоповаги, що склалася в результаті оцінки особою своїх етичних заслуг. Відчуття власної гідності не припускає порівняння своїх досягнень з досягненнями інших людей, воно ставить

індивіду в обов'язок порівнювати себе з ідеальними уявленнями про моральну людину. Якщо збезчестити людину можуть публічні дії оточуючих, то втратити гідність можна лише в результаті власних низьких, непристойних дій.

У традиційній етиці співвідношення феноменів честі і гідності дещо інше: честь людини є наслідком не її індивідуальних заслуг, а приналежності до привілейованої соціальної групи. Честі не треба набувати, її можна лише втратити, якщо референтна група засудить індивіда. Гідність – же в цій етичній системі – це статус всередині привілейованої групи, якого потрібно набувати і захищати особисто.

6. Біоетика як новий погляд на морально-правові проблеми сучасності.

Наприкінці ХХ століття людство усвідомило, що досягти істинного прогресу без високої моралі, моральних норм та правил неможливо. Вони конче потрібні не тільки для того, щоб захистити кожного окремого індивідуума – хворого чи здорового, дитину чи людину похилого віку, а й саме життя на Землі. Так народилася біоетика. Першу книжку, присвячену їй написав американський учений В. Р. Поттер у 1969 році під багатообіцяючою назвою «Біоетика – міст у майбутнє». Якщо вдається до аналізу ролі біоетики сьогодні та уявити її у майбутньому, то в цій назві немає жодного перебільшення.

Біоетика або етика життя – це розділ прикладної етики, філософської дисципліни, що вивчає проблеми моралі насамперед стосовно людини та всього живого, визначає, які дії щодо живого з морального погляду є припустимими, а які – неприпустимими. Або іншими словами: біоетика – це органічне поєднання новітніх досягнень біологічної науки та медицини з духовністю. У сучасному суспільстві вона стала ознакою цивілізованості.

Проблеми біоетики мають міждисциплінарний характер, до них причетні біологи, медики, екологи, філософи та правознавці, представники релігійних конфесій. Узагальнюючи наукові, суспільні, релігійні погляди, національні особливості, традиції, вони розробляють сукупність моральних принципів, норм і правил, яких необхідно дотримуватись у професійній діяльності. Найважливіші з них закріплюються відповідними законодавчими актами, знаходять відображення у міжнародних документах і конвенціях, деклараціях, хартіях. Ці принципи, норми та правила з часом змінюються відповідно до змін соціально-економічних умов суспільства, державної політики та громадської думки.

Досить згадати, як еволюціонувала проблема абортів у різних країнах – від повної заборони до вседозволеності, незважаючи на непохитну і незмінну

позицію християнської церкви, яка розглядає штучне переривання вагітності як припинення життя до народження. Церква засуджує не тільки аборти, а й ту етичну байдужість, легкість, з якою вони здійснюються, часто заради прагматизму і примітивного меркантилізму. Так, у США проблема абортів нерідко стає причиною протистоянь у суспільстві.

Сьогодні вже недостатньо дотримуватися звичайних принципів медичної етики і деонтології – підтримувати певні стосунки лікаря з хворим, його родичами та взаємини лікарів між собою.

Сучасні проблеми – такі, як пересадка органів і тканин, стовбурових клітин, екстракорпоральне запліднення, використання для лікування ембріональних тканин, генна терапія, штучна зміна статі, застосування трансгенних організмів з метою отримання харчових продуктів і, нарешті, клонування тварин і людини, про що так багато говорять сьогодні навіть у парламентах та урядах розвинених держав, – дуже ускладнили стару тезу, сформульовану ще Гіппократом, – «Не нашкодь!». Діапазон лікарських втручань, або, як тепер кажуть, медичних технологій, неймовірно розширився, зросла їхня віддача у лікуванні різних хвороб.

Проте разом з користю зріс і ризик. Лікарю нині часто не під силу розв'язати одвічну і дуже відповідальну та складну проблему «користь-ризик». До нових медичних технологій, що несуть багато невідомого та не завжди передбачуваного, слід додати деградацію навколишнього середовища внаслідок техногенних впливів, яка ставить під загрозу саме життя на Землі.

Отже, бурхливий науково-технічний прогрес у галузі біології та медицини, зміна середовища проживання людини спричинили безліч нових проблем, які не вкладаються у традиційну медичну етику та деонтологію, їх коло значно ширше. Можна сказати, що біоетика є сучасним етапом розвитку медичної етики. Проте таке визначення буде неповним. Біоетика – то філософське усвідомлення нових можливостей медичної і біологічної науки та їх співвідношення з правами людини. Це також пошук шляхів подальшої гуманізації медицини, досягнення справедливості.

Найважливіші біоетичні принципи не повинні залишатися тільки добрими намірами. Суспільство загалом і кожна людина зокрема зацікавлені в тому, щоб дотримання цих принципів регулювалося законом та жорстко контролювалося.

Насправді біоетика в багатьох випадках не має права вето, водночас дотримання біоетичних принципів сприяє зміцненню авторитету біологічної і медичної науки та системи охорони здоров'я, їх тіснішому зв'язку з громадськістю. До того ж, відкритість ученого-експериментатора, лікаря, наукових закладів, лікарень не тільки підвищує їх відповідальність за свої дії,

а й захищає права і гідність усіх діючих сторін, у тому числі лікарів і пацієнтів.

Зарубіжний досвід свідчить, що насамперед треба мати належну правову базу, яка б не тільки декларувала самі принципи, а й передбачала механізми контролю за їх здійсненням. Такої бази в Україні поки що не існує, її доведеться створювати. Тому слід використовувати окремі статті «Основ законодавства про охорону здоров'я». Кожен науковий проект, який передбачає дослідження на людині нових діагностичних засобів, нових медичних технологій, потребує біоетичної експертизи. Як правило, її здійснюють комітети з біоетики, які повинні функціонувати при всіх наукових закладах, де проводяться такі дослідження, а також в усіх лікувально-профілактичних установах. До складу таких комітетів входять не тільки найавторитетніші працівники цих установ, а й представники громадськості.

Наше сьогодення ставить ще одне важливе завдання перед біоетикою – активно протистояти знахарству, так званому цілительству, відвертому шаманству, що набули в державі значного поширення і завдають величезної шкоди здоров'ю населення.

Основним принципом, яким мають керуватися у своїй діяльності біоетичні комітети, є повага до життя та гідності людини (здорової чи хворої). В усіх випадках без винятку інтереси людини мають бути вищими за інтереси науки і суспільства, вона повинна бути надійно захищеною від народження і до смерті.

У разі оцінки проектів, які передбачають використання експериментальних тварин, визначальною вимогою повинно бути гуманне ставлення до них. Інститути та окремі групи вчених, які беруть участь у проектах на здобуття міжнародних грантів, напевно, вже стикалися із ситуацією, коли їхнє замовлення без належної біоетичної експертизи взагалі не розглядається. Так, у США Конгрес заснував національний Комітет при Президентові країни. Саме цей Комітет розробляє систему державного контролю за дотриманням етичних норм і правил. Згідно з федеральним законом на місцевому рівні (Institutional Review Board — IRB) у складі комітетів, крім професіоналів, обов'язково мають бути правознавці, представники громадськості. Експертиза здійснюється за спеціальною процедурою і охоплює всі без винятку дослідження, які проводяться на людях. Закон наділив такі комітети правом відхиляти проекти і навіть забороняти проведення досліджень, коли виявляються порушення біоетичних норм і правил.

У більшості європейських держав комітети з біоетики не мають права вето, їхні повноваження мають більше дорадчо-консультативний характер. Незважаючи на це, їх авторитет достатньо високий, щоб впливати на суворе дотримання біоетичних принципів у дослідженнях на людях, а також у клінічній практиці. Окрім того, високого рівня цій роботі надає «Конвенція про захист прав і гідності людини», яку прийняла Рада Європи ще в листопаді 1996 року. В країнах Східної Європи, де комітети з біоетики вже діють (Угорщина, Чехія, Польща), хоч і запозичується досвід інших країн, однак не копіюються існуючі там моделі, а формується власна практика, яка враховує національні особливості і традиції.

Комітет ВООЗ узагальнив досвід діяльності біоетичних комітетів різних країн та різних рівнів і на цій основі розробив детальні рекомендації стосовно їх організації, функцій, прав та обов'язків.

Останнім часом роботу в цьому напрямі розпочато і в Україні. Діють комітети з біоетики при президіях НАН та АМН України, підготовлено проект закону про біоетику та біоетичну експертизу, налагоджуються зв'язки з громадськістю, встановлено контакти з міжнародними організаціями, які опікуються цією справою, а також з комітетами окремих країн. Безперечно, це тільки початок. Попереду – повсякденна клопітка робота з біоетичної експертизи, біоетичними принципами ще належить оволодіти всім фахівцям, які працюють у галузі біології та медицини. Однак уже сьогодні виникає чимало труднощів, їх не уникнути і в майбутньому. Йдеться про те, що сама основоположна ідея біоетики – захист прав, свободи і гідності людини – є новою, до неї поки що не звикли не тільки медики та біологи, а й наше суспільство в цілому.

Уже йшлося про розбіжності, що їх викликає також одне з основних положень біоетики, яке вимагає, щоб інтереси і благо окремої людини превалювали над інтересами науки та суспільства. Біоетика, насамперед, означає більшу відкритість діяльності наших установ – інститутів, лікарень і окремих осіб, розширення їхніх зв'язків з громадськістю. Нормою мають стати такі поняття і процедури, як біоетична експертиза протоколу наукового дослідження, добровільна інформаційна згода, конфіденційність, гуманне ставлення до експериментальних тварин, громадське обговорення біоетичних проблем тощо.

Сьогодні, коли Україна стала членом Ради Європи, коли робляться рішучі кроки на шляху до інтеграції з європейською спільнотою, відкладати на майбутнє впровадження сучасних біоетичних принципів у дослідницьку та лікарську практику неможливо, насамперед тому, що це є однією з найважливіших ознак цивілізованості будь-якої країни. До того ж, країни –

виробники лікарських засобів, медичних приладів, апаратів мають керуватися єдиними з країнами-імпортерами уніфікованими критеріями біоетичної експертизи. Тут не повинно бути подвійного стандарту, що, на превеликий жаль, нині інколи трапляється.

Успіх цієї важливої справи, без якої неможливо розбудувати цивілізоване суспільство, залежатиме від ініціативи зацікавлених у ній людей. А зацікавленими мають бути всі – науковці, лікарі, діячі сфери охорони здоров'я, керівники наукових установ, зрештою, пацієнти – як хворі, так і здорові люди. Тому що біологічна етика – то справді найважливіший заклик ХХІ сторіччя, звернений до нового суспільства.

Серцевиною етичної свідомості є моральний вибір і відповідальність за нього. Моральний вибір – це не одноразовий акт, а процес перманентний. Звідси постійний пошук, сумніви, корекції, вічна боротьба з собою й вічне собою невдоволення. «Ситуація морального вибору» є надзвичайно тяжкою й відповідальною. Людина не завжди є вільною в своєму моральному виборі. Моральний обов'язок іноді вимагає повстати проти власної думки. А погодження з громадською думкою може набути рис конформізму і, навіть, аморальності. Більш того, сьогодні ми є свідками поширення моралізаторської демагогії.

Сьогодні величезні успіхи наук медико-біологічного комплексу породжують низку складних проблем морального характеру. Нині дійшло до того, що людина почала розповсюджувати свій контроль на власну еволюцію і прагне не просто підтримувати себе, а покращати і змінити свою природу, спираючись на власне розуміння. Постає питання: а чи маємо ми право так робити і чи маємо відповідну кваліфікацію для цієї творчої ролі? Чи маємо ми моральне право експериментувати з майбутніми людськими істотами?

Недивлячись на редукцію біоетичної проблематики до проблем біомедичного комплексу, в сучасних варіаціях предмет біоетики суттєвим чином розширюється. Перш за все, береться до уваги та важлива обставина, що біоетика так чи інакше пов'язана з традиційними принципами класичної етики і, одночасно, з реаліями сьогодення. З огляду на означену обставину виникає необхідність в екологічній етиці (термін часто тлумачиться як синонім біоетики), яка орієнтована на формування відчуття персональної та колективної відповідальності за стан біосфери перед сучасним та майбутніми поколіннями.

Сучасна біоетика інтегрує в єдине концептуальне ціле елементи етики класичної та новітні тенденції, з ініційовані екологією, медичною деонтологією та бурхливим розвитком біотехнологій. Складність біоетичного

дискурсу, крім всього іншого, спричинюється необхідністю інтеграції й поєднання природно-наукової та соціо-гуманітарної культури.

Між тим, біологічна етика зовсім не ставить за мету стримання або заборону новітніх біотехнологій, з якими пов'язується майбутнє цивілізації. Йдеться про необхідність скрупульозної й довготривалої експертизи, незалежного громадського контролю, аби визначити можливе й допустиме в їх розвитку, виключити негативні наслідки для людини й природного довкілля. Людина має право знати, що вона споживає, тому інформація мусить бути відкритою й об'єктивною. Інтенсивний розвиток новітніх біотехнологій безумовно має відповідати вимогам сучасної біологічної етики. А поглиблене дослідження й популяризація її проблем є справою пріоритетною й обов'язковою для кожної цивілізованої держави.